

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівська національна академія мистецтв
Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва

Кафедра історії мистецтва та гуманітарних наук

ЕСТЕТИКА

Навчально-методичний комплекс

Автор-укладач – Р. А. Горбань

Спеціальність «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Івано-Франківськ

2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Львівська національна академія мистецтв
Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва

Кафедра історії мистецтва та гуманітарних наук

ЕСТЕТИКА

Навчально-методичний комплекс

Автор-укладач – доктор філософських наук
Річард Анатолійович Горбань

Спеціальність «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Розглянуто на засіданні кафедри
історії мистецтва та гуманітарних наук
КІПДМ ЛНАМ
Протокол №2 від 16.09.2019 р.

Затверджено Вченою радою
КІПДМ ЛНАМ
Протокол №2 від 26.09.2019 р.

Івано-Франківськ

2019

УДК 111.852(072)

Е 86

Рекомендовано до друку Вченою радою Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв МОН України (протокол № 2 від 26.09.2019 р.)

Рецензенти:

В. К. Ларіонова – доктор філософських наук, професор;

Д. М. Скальська – доктор філософських наук, професор

Автор-укладач – Горбань Річард Анатолійович

Е 86 Естетика: Навчально-методичний комплекс / автор-укладач
Р. А. Горбань. – Івано-Франківськ: ПП Маргітич О. І., 2019. – 71 с.

Для студентів спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності».

Методична розробка ознайомлює студентів зі структурою курсу «Естетика» і містить рекомендації щодо різних форм самостійної роботи та самоконтролю набутих знань.

УДК 111.852(072)

© Р. А. Горбань, автор-укладач, 2019

ВСТУП

Сучасна естетика як наука про становлення і розвиток чуттєвої культури людини, її художньої діяльності та специфіку її естетично-ціннісного ставлення до дійсності визначає шляхи формування духовних засад нової постіндустріальної цивілізації, справляючи вагомий вплив на художню культуру суспільства. Тому вивчення курсу «Естетика» у вищому навчальному закладі спрямоване на формування естетичної культури студентів, передусім тих загальних ціннісних засад духовного світу особи, які завдяки усвідомленню людиною своєї ідентичності (антропологічної, гендерної, культурної, релігійної, національної, професійної) й осягненню нею естетичного сенсу свого особового буття, своїх естетичних потреб і здатності їх задовольнити виконують важливу функцію становлення особи студента як майбутнього фахівця та розвинення розуміння обраної ним професійної діяльності як активно-творчої.

У контексті мистецької освіти естетика як метатеорія мистецтва набуває особливого значення, адже створює теоретичне підґрунтя для засвоєння всієї сфери знань, пов'язаних з аналізом художньо-естетичних явищ, мистецькою практикою, історією мистецтва, та формує науковий підхід до розуміння мистецтва як соціокультурного феномену, його філософсько-теоретичних, психологічних, релігійних засад, культурно-історичної специфіки його розвитку.

Курс «Естетика» виступає складовою частиною професійної підготовки студентів мистецького вузу, які здобувають кваліфікацію менеджера соціокультурної діяльності, викладача, і орієнтований на слухачів, уже ознайоmlених з філософією, культурологією, історією мистецтва й аналізом художнього твору. У його викладанні враховано зміст таких нормативних курсів, як «Історія мистецтва та архітектури», «Аналіз художнього твору», «Історія декоративно-ужиткового мистецтва», «Історія мистецтва ХХ–ХХІ ст.» і «Філософія мистецтва». Також беруться до уваги міжпредметні зв'язки з такими дисциплінами, як «Філософія», «Релігієзнавство», «Культурологія», «Історія культури», «Історія української та зарубіжної культури», «Культура у розвитку світових цивілізацій», «Етнологія», «Музеєзнавство», «Психологія, педагогіка» тощо.

Мета викладання курсу «Естетика» полягає в ознайомленні студентів із провідними концепціями естетичної думки та засвоєнні ними головних засад естетики як метатеорії мистецтва в аспекті формування критеріїв осмислення художньо-естетичної діяльності й суті феномену мистецтва і закономірностей його розвитку. Завдання курсу полягає у формуванні естетичних потреб, збагачених енергією людської культури, а також у формуванні системи естетичних знань і розвитку практичних навичок, спрямованих на вироблення студентами компетентних естетичних суджень про цінність, рівень художньої досконалості й креативності творів мистецтва.

У результаті вивчення курсу «Естетика» студенти повинні

знати:

- історію розвитку світової й української естетичної думки;
- роль естетики у формуванні свідомості індивідуальної особи та спільноти;
- структуру естетичного знання;
- особливості естетичної свідомості й естетичної діяльності;
- сутність основних категорій естетики;
- закономірності процесу художньої творчості;
- головні засади естетичного виховання;

вміти:

- типологізувати естетичні процеси, явища та феномени;
- оцінити роль естетичної теорії у формуванні загальної та фахової культури митця й реципієнта мистецтва;
- аналізувати всю сукупність проблем генези, сутності й функцій мистецтва;
- орієнтуватися в основних методах дослідження естетичних феноменів;
- оперувати естетичними поняттями й категоріями, фахово оцінювати й аналізувати художні твори та результати дизайнерської діяльності;
- визначати особливості концептуальної репрезентації в сучасних мистецтвах;
- володіти навичками художньо-естетичної комунікації;
- формувати власну естетичну культуру й застосовувати

- знання з естетики в аналізі актуальних проблем сучасного соціокультурного життя;
- реалізувати набуті теоретичні знання з естетики у професійній діяльності.

Засвоєння студентами знань з курсу «Естетика» передбачає різні види навчання: аудиторну і самостійну роботу. Аудиторні заняття відбуваються у формі лекцій і семінарських занять. Важливою формою навчального процесу є лекція, вона визначає зміст і загальну спрямованість усіх інших форм навчальних занять. У лекціях розкриваються найбільш складні й важливі проблеми курсу. Лекції та семінарські заняття за змістом, тематикою і колом розглянутих проблем не повторюють, а взаємно доповнюють одні одних як різні форми навчального процесу, що сприяє формуванню у студентів цілісного погляду на специфіку естетичних феноменів.

Структура курсу включає три модулі, на які відведено 90 годин / 3 кредити ECTS. Зміст першого модуля *«Естетика й естетичне»* передбачає теми, в яких вивчаються предмет, об'єкт, завдання естетики як самостійної наукової галузі, генеза естетичної думки, структура естетичного знання, з'ясовується сутність естетичної свідомості й естетичної діяльності, розглядається сучасна структура естетичних категорій, розкривається значення головних метакатегорій естетики. Зміст другого модуля *«Естетика й художнє. Естетика як метатеорія естетично-художнього феномену мистецтва»* передбачає теми, пов'язані із співвідношенням художнього й естетичного, художнього й дійсного. У цьому блоці естетика розкривається як метатеорія

мистецтва, аналізуються семіологія та морфологія мистецтва, висвітлюється зміст мистецтва як художнього освоєння світу. Третій модуль «*Мистецтво в соціокультурному вимірі*» включає теми, в яких вивчаються історичні закономірності художнього розвитку та соціокультурний вимір мистецтва, особлива увага приділяється питанням естетичного виховання та формування естетичної культури.

До кожної теми подається список літератури, спрямований значною мірою на найсучасніші вітчизняні дослідження в галузі естетики. Запропоновані до занять списки літератури орієнтують студентів переважно на доступні в інтернеті оцифровані видання.

Методична розробка ознайомлює студентів зі структурою курсу «Естетика», містить рекомендації щодо різних форм самостійної роботи та пояснення щодо контролю набутих знань.

ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ЛЕКЦІЙ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ теми	Тема	Години			
		Усього	Лекції	Семінари	Самостійна робота
Модуль I. Естетика й естетичне		27	6	6	15
1.	Естетика як наука. Історія світової естетичної думки, її становлення й розвиток в Україні	9	2	2	5
2.	Естетична свідомість і естетична діяльність	9	2	2	5
3.	Основні категорії та поняття естетики	9	2	2	5
Модуль II. Естетика й художнє. Естетика як метатеорія естетично-художнього феномену мистецтва		36	8	8	20
4.	Естетика як метатеорія мистецтва	9	2	2	5
5.	Гносеологія мистецтва	9	2	2	5
6.	Семіологія мистецтва та його образна структура	9	2	2	5
7.	Морфологія мистецтва	9	2	2	5
Модуль III. Мистецтво в соціокультурному вимірі		27	6	6	15
8.	Мистецтво у структурі людської життєдіяльності	9	2	2	5
9.	Художнє життя сучасного суспільства	9	2	2	5
10.	Естетична культура і шляхи її формування	9	2	2	5
Усього годин		90	20	20	50

МОДУЛЬ I. ЕСТЕТИКА Й ЕСТЕТИЧНЕ

ТЕМА 1

ЕСТЕТИКА ЯК НАУКА. ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ЕСТЕТИЧНОЇ ДУМКИ, ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Естетика як філософська наука. Етимологія терміна «естетика». Предмет, об'єкт і завдання естетики як самостійної наукової галузі. Становлення специфіки естетики як науки в процесі розширення її предметного поля та класифікація історичних періодів її розвитку: класична, некласична і посткласична естетики. Зв'язок естетики з іншими науками, її функції та місце в системі гуманітарного знання. Практичне значення естетичних знань.

Структура естетичного знання. Складові частини естетики у сфері дослідження сутності, специфіки та загальних закономірностей емоційно-почуттєвого, духовно-ціннісного осягнення й опанування дійсності: історія естетичної думки, теорія естетичної свідомості, теорія естетичної діяльності, теорія естетичної цінності, теорія естетичної культури, теорія естетичного виховання. Складові частини естетики у сфері дослідження мистецтва як сфери художньо-образного моделювання дійсності та концентрації естетичного, творчого осягнення світу: загальна теорія мистецтва, історична типологія мистецтва, морфологія мистецтва, теорія художньої критики.

Гене́за світової естетичної думки. Естетичні уявлення в синкретичній культурі первісного суспільства. Становлення естетичних уявлень в античній літературі та філософській думці (Гомер, Гесіод, Сократ, Платон, Арістотель, Лукіан, Ціцерон, Гораций). Естетична думка в країнах Стародавнього Сходу: стародавні Індія (естетичний трактат «Натья-Шаста», поеми «Махатбхарата» і «Рамаяна»), Китай (Конфуцій, Сюнь-цзи), арабомусульманська естетика (Аль Кінді). Розвиток естетичної думки в західноєвропейській та українській культурах. Середньовічна естетика: естетика Візантії, естетика Київської Русі, естетика Середньовіччя Західної Європи. Естетика епохи Відродження. Естетика Класицизму та Просвітництва. Засновник естетики як науки німецький філософ Олександр-Готліб Баумгарден. Розвиток естетичної думки у XVIII–XIX століттях. Естетичні концепції І. Канта, Ф. Шеллінга, Ф. Шіллера. Естетичні концепції першої половини XX століття: теоретичні джерела некласичної естетики, неопозитивістська естетика, психоаналітична естетика, естетичні проблеми в контексті «глибинної психології», екзистенціалістська естетика, інтуїтивістська естетика. Естетичні концепції другої половини XX століття: феноменологічна естетика, рецептивна естетика, мистецтвознавча естетика, семіотична естетика, структуралістична естетика, неотомістська естетика, постмодерністська естетика, «криза естетики», кібернетична й інформаційна естетика (Макс Бензе, Абраам Моль). Тенденції сучасної естетичної думки на початку XXI століття.

Ключові поняття й терміни: естетика, творчість, прекрасне, гармонія, краса, міра, мистецтво, естетичне, художнє, емоційно-почуттєве, духовно-ціннісне, естетичні закони, естетичні категорії, естетичні поняття, естетичні зв'язки.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: Становлення та розвиток естетичної думки в Україні

План

1. Роль естетики у формуванні національної самосвідомості українського народу.
2. Емоційно-поетичне світосприймання українського народу в міфах, легендах, календарно-обрядових святах.
3. Формування естетичної проблематики під впливом християнства в добу Київської Русі.
4. Розвиток естетичних ідей в Україні XIV – першої половини XVII століть під впливом західноєвропейської гуманістичної ідеології та ренесансної естетики.
5. Українська естетична думка другої половини XVII – кінця XVIII століть. Естетичні засади українського бароко.
6. Естетичні погляди Григорія Сковороди.
7. Розвиток естетичної думки в Україні XIX століття: М. Максимович, А. Мелетинський, П. Куліш, Т. Шевченко.
8. Український естетичний дискурс кінця XIX – першої половини XX століть: І. Франко, М. Драгоманов, Леся Українка, О. Кобилянська, М. Коцюбинський, В. Винниченко, М. Євшан, М. Зеров і неокласики.

9. Естетичні програми «Молодої Музи» й «Української хати».
10. «Бойчукізм» як специфічний вияв українського авангарду.
11. Харківська школа естетики. Лінгвістична естетика
О. Потебні. Театральна естетика Леся Курбаса. Естетичні
погляди Г. Хоткевича. Естетичні погляди Миколи
Хвильового.
12. Проблеми художньої творчості в естетичній концепції
Є. Маланюка.
13. Українська естетика другої половини ХХ – початку
ХХІ століть.

Підручники

Анучина Л. В., Бурова О. К., Уманець О. В., Шило О. В.
Естетика: Навчальний посібник / за ред. Л. В. Анучиної та
О. В. Уманець. Харків: Право, 2010. С. 5–46. URL:
<http://194.44.152.155/elib/local/r227.pdf>.

Естетика: Навчальний посібник для педагогів / за ред.
Т. І. Андрущенко. Київ: МП Леся, 2014. С. 7–25, 95–290. URL:
<https://ru.b-ok2.org/book/3283878/0764ae>.

Етика. Естетика: Навчальний посібник / за наук. ред.
В. І. Панченко. Київ: Центр учбової літератури, 2014. С. 189–213.
URL:
[http://diplomvkarmane.org.ua/media/diplom/files/pages/
panchenko_v_i_red_etika_estetika.pdf](http://diplomvkarmane.org.ua/media/diplom/files/pages/panchenko_v_i_red_etika_estetika.pdf).

Колесніков М. П., Колеснікова О. В., Лозовой В. О.,
Чибісова Н. Г., Шило О. В. Естетика: Навчальний посібник / за заг.
ред. В. О. Лозового. Київ: Юрінком Інтер, 2003. С. 5–69. URL:
<http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/392/1/Estetika.pdf>.

Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерук Д. Ю. Естетика: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей / за заг. ред. Л. Т. Левчук. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 4–32, 365–435, 480–506. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Levchuk_Larysa/Estetyka.pdf.

Сморж Л. О. Естетика: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. С. 7–22. URL: <https://ru.b-ok2.org/book/3164140/a39f95>.

Список рекомендованої літератури

Віхи в історії античної естетики: Збірник; [пер. з давньогрец. та латин.] / упоряд., ст. та приміт. Й. У. Кобова. Київ: Мистецтво, 1988. 288 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Kobiv/Vikhy_v_istorii_antychnoi_estetyky_zbirka/.

Естетика в Україні: сьогодні і майбутнє: Матеріали круглого столу часопису «Філософська думка» (25 вересня 2009 року). *Філософська думка*. 2009. № 6. С. 21–38. URL: https://journal.philosophy.ua/sites/default/files/filefield_paths/2009_6-22-39.pdf

Естетика на межі епох: Бесіда головного редактора «Філософської думки» С. Пролєєва з професоркою Л. Левчук. *Філософська думка*. 2009. № 6. С. 21–38. URL: <https://journal.philosophy.ua/issue/2009-ноб>.

Кант И. Естетика; [пер. з нім. Б. М. Гавришкова]. Львів: Аверс, 2007. 360 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/562868/>.

Левчук Л. Т. Морально-естетичні шукання Володимира Винниченка. *Культурологічна думка*. 2012. № 5. С. 115–123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultdum_2012_5_16.

Левчук Л. Т. Українська естетика ХХ століття в іменах: Микола Вороний. *Культурологічна думка*. 2009. № 1. С. 112–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultdum_2009_1_18.

Левчук Л. Т. Українська естетика: Традиції та сучасний стан. Київ: МАКЛАУТ, 2011. 339 с.

Оніщенко О. І. Художня творчість: проект некласичної естетики. Київ: Ін-т культурології Акад. мистецтв України, 2008. 232 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=2971>.

Скальська Д. М. Філософсько-антропологічні засади естетики посткласичної доби. Антропологічні виміри філософських досліджень. 2013. Вип. 3. С. 62–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Avfd_2013_3_9.

Шіллер Ф. Естетика; [пер. з нім. Б. М. Гавришкова]. Київ: Мистецтво, 1974. 360 с. URL: <https://toloka.to/t95137>.

Завдання для самостійної роботи

На підставі опрацювання статей М. Євшана «Проблеми творчості» (1910) та «Суспільний і артистичний елемент у творчості» (1911) напишіть аналітичне есе на тему «Концепція творчості в естетичній думці Миколи Євшана».

Євшан М. Й. Критика. Літературознавство. Естетика. Київ: Основи, 1998. С. 12–24. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Yevshan_Mykola/Krytyka_Literaturoznnavstvo_Estetyka.pdf.

ТЕМА 2

ЕСТЕТИЧНА СВІДОМІСТЬ І ЕСТЕТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Естетична свідомість. Естетична свідомість як необхідний компонент людської свідомості та продукт культурно-історичного розвитку суспільства, що відображає рівень естетичного освоєння світу. Специфіка і структура естетичної свідомості: естетичне почуття, естетичний смак, естетичний ідеал, естетичні погляди та теорії. Естетичне почуття – духовне утворення, що визначає міру соціологізації особи, рівень піднесення її потреб до суто людських. Естетичне почуття як сутнісна характеристика особи, її діяльності й духовних переживань. Естетичний смак – форма естетичної свідомості, що об'єднує в собі естетичне почуття й естетичний ідеал. Кантівське вчення про смак. Естетичний смак як соціальна й духовна якість особи, що формується в процесі виховання та навчання. Естетичний смак як здатність особи до індивідуального відбору естетичних цінностей, відтак до саморозвитку й самовиховання. Художній смак як особливий різновид естетичного смаку, що формується під безпосереднім впливом мистецтва і значною мірою обумовлюється художньою освітою. Смак, естетична інтуїція і творча уява. Естетичний ідеал як форма активно-творчого естетичного відображення дійсності. Естетичний ідеал як духовний орієнтир, що опосередковує естетичне ставлення до світу. Естетичні погляди і теорії як продукт естетичної свідомості. Три фази розвитку естетичних поглядів і естетичної теорії: канонічна, нормативна, загальнотеоретична. Вплив естетичних поглядів на художню практику та на формування

системи теоретичної художньої освіти, інституту художньої критики, системи естетичного виховання.

Естетична діяльність. Мета естетичної діяльності – перетворення дійсності за законами краси, тобто за законами ритму, симетрії, пропорції, гармонії тощо. Генеза основних форм естетичної діяльності та творчий потенціал людської праці. Поєднання духовної діяльності та фізичної праці в давньому ремісництві. Традиційний поділ праці в сучасному виробництві на творчу і репродуктивну. Естетизація виробництва через внесення творчого елементу в трудовий процес. Дизайн як самостійна сфера естетичної діяльності. Поняття технічної естетики. Дизайн як проектна культура. Людська особа як об'єкт естетичної діяльності. Естетичні форми суспільних відносин. Природа у структурі естетичної діяльності. Проблема співвідношення естетичної і художньої діяльності. Своєрідність мистецтва як естетичної діяльності. Художня діяльність як покликання.

Ключові поняття й терміни: естетична свідомість, естетичне почуття, естетичний ідеал, естетичний смак, естетична діяльність, естетична потреба, естетична цінність, калокагатія, катарсис, емпатія, художня діяльність, творча діяльність, технічна естетика, технічна творчість, дизайн, художній геній, талант, художні здібності, митець, художня творчість, творча особа, творчий процес, художній стиль, художній напрям, художній образ, уява, фантазія, натхнення, індивідуальна і колективна творчість, традиція і новаторство.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: Художня діяльність як покликання

План

1. Проблема художньої творчості в естетиці.
2. Естетичний потенціал творчості.
3. Залучення естетикою досвіду психології, етики, мистецтвознавства у вивченні проблеми художньої творчості. Психологічний параметр художньої творчості. Етичний параметр художньої творчості. Мистецтвознавчий параметр художньої творчості та самоаналіз митця як творчої особи.
4. Естетичні засади художньої творчості.
5. Складові художньої творчості: творча особа і творчий процес.
6. Проблеми творчої особи: естетична категорія «художник»; природа творчої особи; природа художніх здібностей; художній геній і талант.
7. Художник як суб'єкт творчості. Художник-екстраверт і художник-інтроверт. Свобода в художній творчості.
8. Специфіка, структура й основні етапи творчого процесу.
9. Художня спадкоємність і новаторство. Місце експерименту у структурі творчого процесу.
10. Іван Франко про психологічні й естетичні основи художньої творчості (трактат «Із секретів поетичної творчості», 1898).

Підручники

Анучина Л. В., Бурова О. К., Уманець О. В., Шило О. В. Естетика: Навчальний посібник / за ред. Л. В. Анучиної та О. В. Уманець. Харків: Право, 2010. С. 76–94. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/r227.pdf>.

Естетика: Навчальний посібник для педагогів / за ред. Т. І. Андрущенко. Київ: МП Леся, 2014. С. 26–68. URL: <https://ru.b-ok2.org/book/3283878/0764ae>.

Етика. Естетика: Навчальний посібник / за наук. ред. В. І. Панченко. Київ: Центр учбової літератури, 2014. С. 214–237, 323–366. URL: http://diplomvkarmane.org.ua/media/diplom/files/pages/panchenko_v_i_red_etika_estetika.pdf.

Колесніков М. П., Колеснікова О. В., Лозовой В. О., Чибісова Н. Г., Шило О. В. Естетика: Навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Лозового. Київ: Юрінком Інтер, 2003. С. 85–107. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/392/1/Estetika.pdf>.

Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерук Д. Ю. Естетика: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей / за заг. ред. Л. Т. Левчук. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 33–75, 267–313. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Levchuk_Larysa/Estetyka.pdf.

Сморж Л. О. Естетика: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. С. 154–183. URL: <https://ru.b-ok2.org/book/3164140/a39f95>.

Список рекомендованої літератури

Гейне Г. Про художню творчість. Київ: Мистецтво, 1988. 351 с.
URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Heinrich_Heine/Pro_khudozhniu_tvorchist/.

Оніщенко О. І. Художня творчість у контексті гуманітарного знання. Київ: Вища школа, 2001. 179 с.

Поліщук О. П. Інтуїція. Природа, сутність, евристичний потенціал. Київ: ПАРАПАН, 2010. 228 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/13131/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%89%D1%83%D0%BA%207.PDF>.

Роменець В. А. Психологія творчості: Навчальний посібник. 3-тє вид. Київ: Либідь, 2004. 288 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Romenets_Volodymyr/Psykholohiia_tvorchosti/.

Татаркевич В. Історія шести понять: Мистецтво. Прекрасне. Форма. Творчість. Відтворництво. Естетичне переживання; [пер. з пол. В. Корнієнка]. Київ: Юніверс, 2001. 368 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1562098/>.

Франко І. Я. Із секретів поетичної творчості. *Франко І. Я. Зібрання творів у 50 томах. Т. 31: Літературно-критичні праці (1897–1899)*. Київ: Наукова думка, 1981. С. 45–119. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Franko/Zibrannia_tvoriv_u_50_tomakh_t31/.

Фройд З. Поет і фантазування. *Антологія світової літературно-критичної думки XX ст.* / за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С. 83–91. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Zubrytska_Mariia/Antolohiia_svitovoi_literaturno-krytychnoi_dumky_XX_st/.

Юнг К. Г. Психологія і поезія. *Антологія світової літературно-критичної думки XX ст.* / за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С. 91–108. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Zubrytska_Mariia/Antolohiia_svitovoi_literaturno-krytychnoi_dumky_XX_st/.

Завдання для самостійної роботи

На підставі аналізу оповідання американського романтика Едгара Алана По «Муза Арнгейм, або Декоративне садівництво» напишіть есе на тему «Природа й естетична діяльність у філософсько-художній інтерпретації Едгара По».

По Е. А. Муза Арнгейм, або Декоративне садівництво. *По Е. А. Провалля і маятник: Оповідання, поезії*; [пер. з англ.]. Харків: Фоліо, 2006. С. 281–294. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Po_Edgar/Provallia_i_maiatnyk_Opovidannia_poezii_vyd_2006r/.

ТЕМА 3

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ТА ПОНЯТТЯ ЕСТЕТИКИ

Основні категорії та поняття естетики. Значення естетичних категорій для аналізу й глибокого розуміння художніх явищ і творчої діяльності митців. Естетичні категорії як найважливіші поняття естетичної теорії та духовні моделі естетичної практики. Структура естетичних категорій: метакатегорії, категорії естетичної діяльності, категорії естетичної

свідомості, категорії гносеології мистецтва, категорії психології мистецтва, категорії соціології мистецтва, категорії онтології та морфології мистецтва, категорії семіотичного та структурного аналізу мистецтва, категорії герменевтичного аналізу мистецтва, категорії історичної типології мистецтва, категорії теорії естетичного виховання. Універсальні категорії естетики, що виявляють специфічні основи чуттєво-духовного (власне естетичного) ставлення людини до світу: «прекрасне» і «потворне», «трагічне» і «комічне», «піднесене» і «низьке», «героїчне», «іронія».

Естетичне – головна метакатегорія в категоріально-понятійній системі естетики як наукової галузі.

Гармонія та міра. Гармонія – категорія естетики, яка характеризує цілісність явища на основі взаємної узгодженості, домірності його різнорідних складових елементів. Генеза розуміння гармонії в історії естетичної думки від універсального закону буття до визначальної характеристики людини. Трактуювання гармонії та міри античною естетикою. Сучасне розуміння міри як межі співвідношення елементів, яка забезпечує їхнє єднання в ціле та порушення якої веде до нового кількісно-якісного співвідношення цих елементів і формування нової цілісності.

Прекрасне і потворне. Прекрасне – категорія естетики, яка характеризує явище з погляду досконалості, що володіє найвищою естетичною цінністю. Зв'язок категорії прекрасного з такими поняттями, як «чудове», «витончене», «миле», «чарівне», «симпатичне», «привабливе», «розкішне». Розуміння прекрасного в

історії естетичної думки як об'єктивної властивості самих речей, як результату роботи естетичної свідомості сприймаючого суб'єкта, як результату співвіднесення властивостей об'єктивної реальності з людиною як мірою краси. Особливе значення категорії «потворного» в естетичній практиці.

Категорії «піднесене», «героїчне», «низьке». Вчення про піднесене в античній естетиці та його подальший розвиток в європейській естетичній думці. Зв'язок «піднесеного» і «героїчного». Низьке як сфера несвободи, негативна естетична цінність, крайній ступінь потворного й жахливого.

Категорії «трагічне» і «комічне». Генетичний зв'язок трагічного і комічного з драматичним мистецтвом. Зв'язок трагічного і комічного зі свободою особи, її впевненістю в безумовній можливості піднятися над собою, власними інтересами й детермінуючими обставинами. Сміх як необхідний елемент комічного. Різні ступені та форми вираження комічного: гумор, сатира, сарказм, іронія.

Ключові поняття й терміни: естетичне, естетична цінність, величне, низьке, прекрасне, потворне, трагічне, комічне, героїчне, іронія, золотий перетин.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: Естетичне – найзагальніша категорія естетики як науки

План

1. Обумовленість і сутність естетичного.

2. Онтологізація естетичного. Естетичне як властивість природних речей.
3. Естетичне як відношення.
4. Естетичне як ціннісне ставлення до навколишнього світу.
5. Історія формування категорії «естетичне».
6. Сучасне тлумачення категорії «естетичне».
7. Співвідношення естетичного з моральним, релігійним, політичним.
8. Співвідношення естетичного та художнього.

Підручники

Анучина Л. В., Бурова О. К., Уманець О. В., Шило О. В. Естетика: Навчальний посібник / за ред. Л. В. Анучиної та О. В. Уманець. Харків: Право, 2010. С. 47–75. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/r227.pdf>.

Естетика: Навчальний посібник для педагогів / за ред. Т. І. Андрущенко. Київ: МП Леся, 2014. С. 69–94. URL: <https://ru.book2.org/book/3283878/0764ae>.

Етика. Естетика: Навчальний посібник / за наук. ред. В. І. Панченко. Київ: Центр учбової літератури, 2014. С. 238–275. URL: http://diplomvkarmane.org.ua/media/diplom/files/pages/panchenko_v_i_red_etika_estetika.pdf.

Колесніков М. П., Колеснікова О. В., Лозовой В. О., Чибісова Н. Г., Шило О. В. Естетика: Навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Лозового. Київ: Юрінком Інтер, 2003. С. 70–84. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/392/1/Estetika.pdf>.

Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерук Д. Ю. Естетика: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей / за заг. ред. Л. Т. Левчук. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 76–120. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Levchuk_Larysa/Estetyka.pdf.

Сморж Л. О. Естетика: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. С. 23–104. URL: <https://ru.b-ok2.org/book/3164140/a39f95>.

Список рекомендованої літератури

Адорно Т. Теорія естетики; [пер. з нім. П. Таращук]. Київ: Основи, 2002. 518 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Adorno_Teodor/Teoriia_estetyky/.

Эко У. История Красоты; [пер. с итал.]. Москва: СЛОВО / SLOVO, 2007. 440 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1932297/>.

Эко У. История уродства; [пер. с итал.]. Москва: СЛОВО / SLOVO, 2007. 456 с. URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/ehstetika/istorija_urodstva_pod_redakciej_umberto_ehko_perevod_s_ital_a_a_sabashnikovoj_i_v_makarova_e_l_kassirovoj_m_m_sokolskoj/34-1-0-362.

Лосев А. Ф., Шестаков В. П. История эстетических категорий. Москва: Искусство, 1965. 375 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1190870/>.

Лукач Д. Категория особенного. *Лукач Д. Своеобразие эстетического*. Т. 3; [пер. с нем.]. Москва: Прогресс, 1986. С. 171–239. URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/ehstetika/lukach_svoeobrazie_ehsteticheskogo_4_toma/34-1-0-4428.

Лукач Д. Спонтанное происхождение эстетических категорий из магического мимезиса. *Лукач Д. Своеобразие эстетического*. Т. 2; [пер. с нем.]. Москва: Прогресс, 1986. С. 54–83. URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/ehstetika/lukach_svoeobrazie_ehsteticheskogo_4_toma/34-1-0-4428.

Мірчук І. Естетика. Мюнхен: Український Вільний Університет, 2003. 108 с. URL: <http://diasporiana.org.ua/miscellaneous/12191-mirchuk-i-estetika/>.

Шіллер Ф. Естетика; [пер. з нім. Б. М. Гавришкова]. Київ: Мистецтво, 1974. 360 с. URL: <https://toloka.to/t95137>.

Шкепу М. А. Эстетика безобразного Карла Розенкранца / науч. ред. А. А. Пучков. Киев: Феникс, 2010. 456 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=1794>.

Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте главу «Абстрактні форми естетичного відображення дійсності» з книги угорського філософа Д. Лукача «Своєрідність естетичного» (1963) та охарактеризуйте у формі аналітичного есе естетичну концепцію ритму, симетрії, пропорції й орнаментики цього мислителя.

Лукач Д. Своеобразие эстетического. Т. 1; [пер. с нем.]. Москва: Прогресс, 1985. С. 206–291. URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/ehstetika/lukach_svoeobrazie_ehsteticheskogo_4_toma/34-1-0-4428.

МОДУЛЬ II. ЕСТЕТИКА Й ХУДОЖНЄ. ЕСТЕТИКА ЯК МЕТАТЕОРІЯ ЕСТЕТИЧНО-ХУДОЖНЬОГО ФЕНОМЕНУ МИСТЕЦТВА

ТЕМА 4

ЕСТЕТИКА ЯК МЕТАТЕОРІЯ МИСТЕЦТВА

Методологічні засади аналізу мистецтва. Концептуальний характер теорії мистецтва як форми і вияву кристалізації мистецтва в наукових, об'єктивованих поняттях. Основні форми теорії мистецтва: вивчення мистецтва як внутрішньої самодостатньої системи – мікроструктури та дослідження входження мистецтва в зовнішній світ як макроструктури. Зміст поняття «поетика». Співвідношення поетики як першоелементу мистецтва з естетикою як його метатеорією. Поетика як азбука усіх можливих засобів художньої мови, що відкривалися впродовж тисячоліть, і як вчення, що акумулює різного роду теорії: теорію композиції, теорію стилів, теорію літератури, теорію драми тощо. Синтезуючий зв'язок естетики з іншими методологіями й науковими сферами. Співвідношення філософського й естетичного аналізу мистецтва, філософії мистецтва й естетики. Поява соціології мистецтва у посткласичний період під впливом активного засвоєння естетикою методів гуманітарних і конкретно-природничих дисциплін, зокрема методів аналізу психофізіології та психології соціологічної орієнтації.

Парадигмальне визначення мистецтва: поняття і сутність.

Інтровертність мистецтва, зверненість мистецтва до найпотаємніших духовних і душевних станів людини, здатність наблизитися до відчуття вічності й утаємниченості буття – парадигмальні ознаки сутності мистецтва. Реалізація специфіки мистецтва та його сутності в об'єкті, на який спрямовано його відображально-виражальні засоби. Іntenція людського як предмет і естетична притаманність мистецтва.

Відображально-виражальна природа мистецтва. Мистецтво як одна з універсальних форм відображення, вираження, оцінювання чи пізнання явища. Міметичний принцип наслідування у мистецтві. Зміст і внутрішня структура поняття «відображення» засобом мистецтва. Відображення у мистецтві таких вселюдських цінностей естетичного споглядання як космос, абсолют, довершеність прекрасного, свободи. Зображення в мистецтві як перетворення й символізація пам'яті культури. Антиципація як аспект зображальної природи мистецтва й літератури. Зосередження уваги на суб'єктивному оцінюванні митця й ставленні до зображуваного в понятті «вираження».

Художність змісту і форми. Поняття художності як родової ознаки мистецтва з властивою йому образністю пізнання та співпереживань. Поняття художності як міри естетичної досконалості твору, відповідність його змісту формі. Зміст включає ідейно-емоційне, смислове, інформативно ціннісне спрямування у відповідному впливі мистецтва, що формується через тему, сюжет, думку в їх образно-чуттєвому явленні. Форма – це матеріалізація

змісту, вона включає зовнішньо і внутрішньо організовані, логічно пов'язані між собою структури. Форма як кристалізація стильових ознак, культурних традицій і упорядкування змістовних та ідейних задумів в органічну художню цілісність. Форма як спосіб існування твору мистецтва. Діалектичний зв'язок форми і змісту як виявлення природи художності. Конфлікт як складова форми і змісту. Ідея в мистецтві як інтегруючий елемент змісту і форми, що виражає духовну наповненість, смисл і спрямування твору.

Ключові поняття й терміни: теорія мистецтва, поетика, філософія мистецтва, мімесис, відображення, вираження, міметичність, антиципація, художність, зміст художнього твору, форма, тема, художня ідея, конфлікт, ідея, матеріал мистецтва, сюжет, композиція, зображально-виражальні засоби.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: Стиль як естетико-мистецтвознавча категорія

План

1. Семантика поняття «стиль».
2. Осмислення стилю в античній традиції.
3. Розвиток теорії стилів Гегелем і подальше філософсько-естетичне та культурологічне наповнення категорії стилю.
4. Структура художнього стилю: манера, стиль, великий стиль.
5. Основні ознаки стилю в мистецтві.
6. Вольфганг фон Гете про мімесис, манеру та стиль.
7. Концепція стилю німецького філософа Т. Адорно.

8. Концепція стилю німецького мистецтвознавця

Г. Зедльмайра.

Підручники

Анучина Л. В., Бурова О. К., Уманець О. В., Шило О. В. Естетика: Навчальний посібник / за ред. Л. В. Анучиної та О. В. Уманець. Харків: Право, 2010. С. 132–136. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/r227.pdf>.

Естетика: Навчальний посібник для педагогів / за ред. Т. І. Андрущенко. Київ: МП Леся, 2014. С. 291–340, 348–364, 389–401. URL: <https://ru.b-ok2.org/book/3283878/0764ae>.

Колесніков М. П., Колеснікова О. В., Лозовой В. О., Чибісова Н. Г., Шило О. В. Естетика: Навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Лозового. Київ: Юрінком Інтер, 2003. С. 127–135. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/392/1/Estetika.pdf>.

Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерук Д. Ю. Естетика: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей / за заг. ред. Л. Т. Левчук. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 121–164. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Levchuk_Larysa/Estetyka.pdf.

Список рекомендованої літератури

Адорно Т. Теорія естетики; [пер. з нім. П. Таращук]. Київ: Основи, 2002. С. 270–333. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Adorno_Teodor/Teoriia_estetyky/.

Гартман Н. Эстетическая форма. *Гартман Н. Эстетика*; [пер. с нем.]. Киев: Ника-Центр, 2004. С. 286–357. URL: <http://padabum.com/d.php?id=44247>.

Гёте И. В. Простое подражание природе, манера, стиль. *Гёте И. В. Об искусстве*. Москва: Искусство, 1975. С. 92–97. URL: https://imwerden.de/pdf/goethe_ob_iskusstve_1975.pdf.

Зедльмайр Г. История искусства как история стиля. *Зедльмайр Г. Искусство и истина: Теория и метод истории искусства*; [пер. с нем. Ю. Н. Попова]. Санкт-Петербург: Аxiōта, 2000. С. 38–65. URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/kulturologija/zedlmajr_g_iskusstvo_i_istina_teorija_i_metod_istorii_iskusstva/16-1-0-2110.

Зедльмайр Х. Утрата середины; [пер. с нем. С. С. Ванеяна]. Москва: Прогресс-Традиция, ИД «Территория будущего», 2008. С. 80–95, 447–459. URL: <https://www.twirpx.com/file/936478/>.

Лосев А. Ф. Проблема художественного стиля. Киев: Collegium, Киевская Академия Евробизнеса, 1994. URL: <https://www.twirpx.com/file/458384/>.

Завдання для самостійної роботи

На підставі аналізу філософської праці Дж. Фаулза «Арістос» (1964) з'ясуйте естетичну концепцію творчості, сформульовану англійським письменником, і напишіть аналітичне есе на тему «Коло естетичної проблематики у філософській праці «Арістос» Джона Фаулза»:

Фаулз Дж. Арістос [пер. з англ. В. Мельник] URL: http://chtyvo.org.ua/authors/John_Robert_Fowles/Aristos/.

ТЕМА 5

ГНОСЕОЛОГІЯ МИСТЕЦТВА

Мистецтво як засіб пізнання світу. Зв'язок проблеми художнього пізнання світу з філософською теорією пізнання – гносеологією.

Категорії гносеології мистецтва: художній образ, мімезис (художнє відображення), поетика (художнє мислення), художня форма і художній зміст, художня ідея, художня правда, художня умовність, ідеалізація, типізація, індивідуалізація.

Істина і художня правда. Істина як гносеологічна категорія. Співвідношення в мистецтві емоційно-особистого й оціночно-орієнтаційного з об'єктивно-предметним і гносеологічно-пізнавальним. Вимисел і обман. Пафос у художньому творі. Послідовність у відтворенні характеру зображуваного. Мистецтво факту. Ефект осторонення (очуження), дистанціювання від матеріалу й теми у мистецтві.

Ціле й окреме в мистецтві. Зв'язок окремих частин художнього твору. Відбір, обмеження, розширення. Предметність, деталізація, деталь, відбір і принцип «економності» у мистецтві. Архітектоніка – будова художнього твору як єдиного цілого, інтегральний взаємозв'язок основних його складників і відображення загального плану його цілісності.

Типізація й ідеалізація – два способи художнього узагальнення. Методологічний смисл типізації у мистецтві. Художня ідеалізація й історична перспектива. Художня ідеалізація як погляд на людину через ідеал її цілісної природи.

Ключові поняття й терміни: художнє пізнання, поетика, художній образ, мімезис (художнє відображення), зображально-виражальні засоби, емоційне і раціональне, художня форма і художній зміст, художня ідея, художня правда, художня умовність, ідеалізація, типізація, індивідуалізація, пафос, художня деталь, художнє ціле, архітектоніка, художній вимисел, уява (фантазія), деформація, демонічне, чарівне, предметно-речова та художня достовірність.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: Дійсне і художнє

План

1. Проблема художньої умовності.
2. Деформація як художній прийом. Приклади художньої деформації у творах різних видів мистецтва.
3. Художній вимисел і уява (фантазія). Арістотель про вимисел.
4. Демонічне, дивовижне та чарівне, їх функції в художньому творі.
5. Упізнавання та схожість у творах мистецтва.
6. Предметно-речова та художня достовірність.

Підручники

Колесніков М. П., Колеснікова О. В., Лозовой В. О., Чибісова Н. Г., Шило О. В. Естетика: Навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Лозового. Київ: Юрінком Інтер, 2003. С. 120–135. URL: <http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/392/1/Estetika.pdf>.

Сморж Л. О. Естетика: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. С. 184–265. URL: <https://ru.b-ok2.org/book/3164140/a39f95>.

Список рекомендованої літератури

Арістотель. Поетика; [пер. з старогрец. Б. Тена]. Київ: Мистецтво, 1967. 136 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Aristotle/Poetyka_vyd_1967/.

Гартман Н. Эстетическая форма. *Гартман Н. Эстетика*; [пер. с нем.]. Киев: Ника-Центр, 2004. С. 215–357. URL: <http://padabum.com/d.php?id=44247>.

Лотман Ю. М. Об искусстве. Санкт-Петербург: Искусство-СПБ, 1998. С. 14–58, 374–377, 400–404. URL: <https://www.klex.ru/o4u>.

Потебня О. О. Естетика і поетика слова: Збірник / упоряд., вступ, приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодної. Київ: Мистецтво, 1985. 302 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Potebnia_Oleksandr/Estetyka_i_poetyka_slova/.

Татаркевич В. Історія шести понять: Мистецтво. Прекрасне. Форма. Творчість. Відтворництво. Естетичне переживання; [пер. з пол. В. Корнієнка]. Київ: Юніверс, 2001. С. 250–259. URL: <https://www.twirpx.com/file/1562098/>.

Юнг К. Г. Феномен духа в искусстве и науке. Москва: Ренессанс, 1992. 313 с.

Завдання для самостійної роботи

На підставі опрацювання циклу статей про мімезис сучасного українського науковця Ю. В. Юхимик напишіть аналітичне есе на тему «Історія та сучасне розуміння мімезису як естетичної категорії»:

Юхимик Ю. В. Асоціативність як база художнього мімезису. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2013. № 3. С. 3–7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2013_3_3.

Юхимик Ю. В. Міметична проблематика в естетичній думці грецької класики. *Гуманітарний часопис*. 2014. № 1. С. 123–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gumc_2014_1_16.

Юхимик Ю. В. Проблема мімезису в історії гуманітарного знання. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2013. № 4. С. 8–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2013_4_4.

ТЕМА 6

СЕМІОЛОГІЯ МИСТЕЦТВА ТА ЙОГО ОБРАЗНА СТРУКТУРА

Образність – специфічний засіб художнього освоєння дійсності, унікальна мова мистецтва. Специфіка художньо-образного пізнання. Художній образ – засіб утілення творчого задуму в чуттєву матеріальну форму. Концентрація в художньому образі творчого задуму, пошуку необхідних виразних засобів, внутрішньої діалектики творчого процесу, закономірностей художнього сприйняття й програми соціокультурного існування

твору. Зв'язок художнього образу і чуттєвого споглядання. Чуттєва безпосередність художнього образу. Принцип антиномічності художнього образу. Структура художнього образу: образ-задум, образ-знак, образ-сприймання. Індивідуальне й типове в художньому образі.

Семіотична основа художньої образності. Знак, символ і образ у мистецтві. Символ у мистецтві і символ у науці. Символ і тропи (алегорія, метафора). Семіотична варіативність мистецтва. Поділ художньо-образних знакових систем на іконічні та символічні. Поділ знаків на іконічні й знаки-індекси. Поділ знаків за сенсорним впливом. Символічна природа художнього образу і його комунікативне значення. Розуміння символу в українській філософсько-естетичній думці (Г. Сковорода, М. Костомаров, О. Потебня). Теорія символу О. Потебні.

Семіотика (семіологія). Семіотика – наука про функціонування інформаційних знакових систем. Вплив семіотики на розвиток сучасної естетики. Семіологія мистецтва – наука про усвідомлення знаків художньої культури, правила їхньої взаємодії та художню семантику (прочитання знаків і втілення їх змісту). Твір як результат семіотичної діяльності автора.

Ключові поняття й терміни: символ, знак, художній образ, симулякр, структура художнього образу, іконічні знаки, знаки-індекси, образ-задум, образ-знак, образ-сприймання, алегорія, метафора, художні тропи, принцип антиномічності художнього образу, семіологія мистецтва.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: Образ як художня універсалія мистецтва

1. Художній образ – універсальна категорія філософії мистецтва та її генеза.
2. Особливості образів мистецтва.
3. Умовність і знаковість художнього образу.
4. Художні образи і поняття.
5. Художній образ і художнє бачення.
6. Емоційність художнього образу.
7. Неповнота художнього образу.
8. Багатофункціональність образу.
9. Принцип антиномічності й структура художнього образу.
10. Поняття «симулякр», його історія та приклади.

Підручники

Естетика: Навчальний посібник для педагогів / за ред. Т. І. Андрущенко. Київ: МП Леся, 2014. С. 341–348, 365–389. URL: <https://ru.b-ok2.org/book/3283878/0764ae>.

Етика. Естетика: Навчальний посібник / за наук. ред. В. І. Панченко. Київ: Центр учбової літератури, 2014. С. 276–297. URL: http://diplomvkarmane.org.ua/media/diplom/files/pages/panchenko_v_i_red_etika_estetika.pdf.

Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерук Д. Ю. Естетика: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей / за заг. ред. Л. Т. Левчук. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Центр

учбової літератури, 2010. С. 165–197. URL:
http://shron1.chtyvo.org.ua/Levchuk_Larysa/Estetyka.pdf.

Список рекомендованої літератури

Бердяев Н. А. Астральный роман (Размышление по поводу романа А. Белого «Петербург»). *Бердяев Н. А. Кризис искусства*; [репринтное издание]. Москва: СП Интерпринт, 1990. С. 36–47. URL: <http://padabum.com/d.php?id=72491>.

Бодрияр Ж. Симулякри і симуляція; [пер. з фр. В. Ховхуна]. Київ: Основи, 2004. 230 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Jean_Baudrillard/Symuliakry_i_symuliatsiia/.

Делёз Ж. Логика смысла; [пер. с фр. Я. И. Свирского]. Москва: Академия, 1995. 297 с. URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/postmodernizm/deljoz_zh_logika_smysla/54-1-0-1940.

Лессинг Г.-Е. Лаокоон; [пер. з нім. Є. О. Поповича]. Київ: Мистецтво, 1968. 292 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Lessinh_Hothold_Efracim/Laokoona/.

Лотман Ю. М. Семиосфера. Санкт-Петербург: Искусство-СПБ, 2010. 704 с. URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/kulturologija/lotman_ju_m_semiosfera/16-1-0-1227.

Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття; [пер. з фр. О. Йосипенко, С. Йосипенко]. Київ: Український центр духовної культури, 2001. 552 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Merleau-Ponty_Maurice/.

Потебня О. О. Естетика і поетика слова: Збірник / упоряд., вступ, приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодної. Київ: Мистецтво, 1985.

302 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Potebnia_Oleksandr/Estetyka_i_poetyka_slova/.

Сартр Ж.-П. Произведение искусства; [пер. с фр.]. *Современная западноевропейская и американская эстетика*. Москва: Университет, 2002. URL: <https://vunivere.ru/work21899>.

Юнг К. Г. Феномен духа в искусстве и науке. Москва: Ренессанс, 1992. 313 с.

Завдання для самостійної роботи

Напишіть аналітичне есе, в якому на прикладі конкретного твору мистецтва розкрийте семіотичну природу художнього образу.

ТЕМА 7

МОРФОЛОГІЯ МИСТЕЦТВА

Морфологія мистецтва. Проблема відокремлення певних видів мистецтва та з'ясування їх особливостей. Історія дослідження проблеми морфології мистецтва. Основні теорії морфологічного аналізу мистецтва: раціонально-дедуктивна, емпірична, психологічна, функціональна, структурна, історико-культурна, скептична.

Система та класифікація видів мистецтв. Критерії та базові принципи класифікації мистецтв. Онтологічний і семантичний способи класифікації мистецтва. Рід як морфологічна категорія

мистецтва. Жанр як морфологічна категорія мистецтва. Види мистецтв і їх різновиди. Історія класифікації мистецтва.

Загальна характеристика видів мистецтва. Зорові, слухові, аудіовізуальні види мистецтва. Просторові (пластичні) мистецтва, де значення простору в побудові художнього образу виступає необхідним і визначальним: архітектура, фотомистецтво, образотворче мистецтво, декоративно-ужиткове мистецтво (дизайн, кераміка, різьба, ювелірне мистецтво, художній текстиль тощо), сучасне просторове мистецтво (інсталяція, боді-арт, графіті тощо). Часові мистецтва, які функціонують і поширюють художній образ у часі, їм притаманне динамічне існування: музика, література, хореографія, пантоміма, кіномистецтво, театр, циркове мистецтво, рольова гра (перформанс, хепенінг, відеогра тощо).

Моделі видової специфіки мистецтва. Античність, Середньовіччя. Відродження. Новий час. ХІХ–ХХ століття.

Сучасне мистецтво. Синтез мистецтв як головний принцип сучасного мистецтва. Розвиток техніки і мистецтво майбутнього.

Ключові поняття й терміни: морфологія мистецтва, напрямок, стиль, рід, жанр, архітектура, вид мистецтва, графіка, декоративно-ужиткове мистецтво, живопис, кіномистецтво, музика, синтез мистецтва, скульптура, театр, телебачення, хореографія, фотомистецтво, художня література, просторові мистецтва, часові мистецтва, дизайн, кераміка, різьба, ювелірне мистецтво, художній текстиль, інсталяція, боді-арт, графіті, перформанс, хепенінг, відеогра.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: Характеристика родо-жанрової диференціації мистецтва

1. Декоративно-прикладне мистецтво.
2. Архітектура.
3. Скульптура.
4. Графіка.
5. Живопис.
6. Музика.
7. Хореографія.
8. Художня література.
9. Театр.
10. Кіно.
11. Фотографія.
12. Телебачення.
13. Естрада.

Підручники

Анучина Л. В., Бурова О. К., Уманець О. В., Шило О. В.
Естетика: Навчальний посібник / за ред. Л. В. Анучиної та
О. В. Уманець. Харків: Право, 2010. С. 95–116. URL:
<http://194.44.152.155/elib/local/r227.pdf>.

Естетика: Навчальний посібник для педагогів / за ред.
Т. І. Андрущенко. Київ: МП Леся, 2014. С. 438–457. URL:
<https://ru.b-ok2.org/book/3283878/0764ae>.

Колесніков М. П., Колеснікова О. В., Лозовой В. О., Чибісова Н. Г., Шило О. В. Эстетика: Навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Лозового. Київ: Юрінком Інтер, 2003. С. 136–157. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/392/1/Estetika.pdf>.

Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерук Д. Ю. Эстетика: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей / за заг. ред. Л. Т. Левчук. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 232–266. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Levchuk_Larysa/Estetyka.pdf.

Список рекомендованої літератури

Беньямин В. Произведение искусства в эпоху его технической воспроизводимости: Избранные эссе. Москва: Медиум, 1996. 240 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/266792/>.

Габричевский А. Г. Морфология искусства. Москва: Аграф, 2002. 862 с. URL: <http://www.historicus.ru/gabrichevskii-morfologiya-iskusstva>.

Гегель Ф. Эстетика: В 4-х т. Т. 3: Лекции по эстетике. Ч. 3: Система отдельных искусств; [пер. с нем.]. Москва: Искусство, 1971. 624 с. URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/istorija_nemeckaja_klassicheskaja/gegel_g_v_f_ehstetika_v_4_kh_tomakh_tt_1_4/12-1-0-2235.

Гидион З. Пространство, время, архитектура; [пер. с нем.]. 3-е изд. Москва: Стройиздат, 1984. 455 с. URL: <http://books.totalarch.com/n/2613>.

Дери М. Скорость убегания: Киберкультура на рубеже веков; [пер. с англ. Т. Парфёновой]. Екатеринбург: Ультра Культура; Москва: АСТ, 2008. 478 с. URL: <http://padabum.com/d.php?id=42124>.

Довженко О. Про красу. Київ: Мистецтво, 1968. 532 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Dovzhenko/Pro_krasu/.

Каган М. С. Морфология искусства: Историко-теоретическое исследование внутреннего строения мира искусства. Ленинград: Искусство, 1972. С. 269–424. URL: <https://www.twirpx.com/file/254738/>.

Краусс Р. Фотографическое: Опыт теории расхождений; [пер. с англ. и фр. А. Шестаков]. Москва: Ад Маргинем, 2014. URL: <https://www.klex.ru/pvb>.

Леклезю Ж. М. Г. Смотреть кино; [пер. с фр. Д. Савосина]. Москва: Текст, 2012. 173 с. URL: <https://avidreaders.ru/book/smotret-kino.html>.

Леман Х.-Т. Постдраматический театр; [пер. с нем. Н. Исаевой]. Москва: ABCdesing, 2013. 312 с. URL: <http://padabum.com/d.php?id=69462>.

Лотман Ю. М. Об искусстве. Санкт-Петербург: Искусство-СПБ, 1998. С. 14–58, 374–377, 400–404. URL: <https://www.klex.ru/o4u>.

Лотман Ю. М. Семиосфера. Санкт-Петербург: Искусство-СПБ, 2010. 704 с. URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/kulturologija/lotman_ju_m_semiosfera/16-1-0-1227.

Татаркевич В. Історія шести понять: Мистецтво. Прекрасне. Форма. Творчість. Відтворництво. Естетичне переживання; [пер. з пол. В. Корнієнка]. Київ: Юніверс, 2001. С. 49–69. URL:

<https://www.twirpx.com/file/1562098/>.

Уилкинсон Ф. Архитектура. 50 идей, о которых нужно знать [пер. с англ. Ш. Мартыновой]. Москва: Фантом Пресс, 2014. 208 с. URL: <https://www.klex.ru/m9m>.

Флюссер В. За философию фотографии [пер. с нем. Г. Хайдаровой]. Санкт-Петербург: Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 2008. 146 с. URL: https://monoskop.org/images/8/8c/Flusser_Vilem_Za_filosofiyu_fotografii.pdf.

Завдання для самостійної роботи

Зробіть письмовий аналіз одного з видів мистецтва на прикладі конкретного художнього твору.

МОДУЛЬ III. МИСТЕЦТВО В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ

ТЕМА 8

МИСТЕЦТВО У СТРУКТУРІ ЛЮДСЬКОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Мистецтво в культурно-історичному просторі. Генеза і соціальна сутність мистецтва. Саморух мистецтва в культурі та людському життєтворенні в процесі повного розгортання його функцій у різнобічних зв'язках і взаємообумовленості з соціокультурними структурами. Утвердження нового як внутрішній чинник розвитку мистецтва та його буття. Утвердження нового в мистецтві через критичність і скептицизм.

Свобода і детермінізм у мистецтві. Тяжіння мистецтва до вільної естетичної самодостатності. Свобода як естетична категорія. Історико-генетична заданість свободи як способу буття мистецтва. Діалектичний зв'язок свободи і детермінізму в мистецтві. Філософія свободи в мистецтві. Співвідношення свободи мистецтва і свободи художньої творчості.

Художній твір як форма і спосіб соціального буття мистецтва. Динаміка і статика процесу входження твору мистецтва в соціальні структури буття. Актуальність твору мистецтва в часі і вічності. Поняття «відкритого твору» в естетиці У. Еко. Варіативність рецепції та інтерпретації художнього твору. Поняття культурно-історичного контексту.

Етнонаціональне у мистецтві: традиції і новий контекст.
Етнічне, національне та загальнолюдське як сутнісна основа мистецтва, що відображає історію та характер зв'язку спільноти людей і типи їх художньої самосвідомості. Цінність етнічного для мистецтва. Взаємозв'язок етнічного і загальнолюдського в мистецтві. Національне в мистецтві. Співвідношення етнонаціонального та загальнолюдського в мистецтві.

Історична динаміка функцій мистецтва.
Поліфункціональність мистецтва як соціокультурного феномену. Основні соціальні функції мистецтва: пізнавальна, виховна, практично-утилітарна, евристична, прогностична, естетична, катарсистична, релаксаційна, терапевтична, компенсаторна, культуротворча, знаково-комунікативна, інформативна, гедоністична, розважальна, ігрова. Взаємозумовленість сутності і функцій мистецтва. Мистецтво як складова духовного життя.

Ключові поняття й терміни: свобода в мистецтві, детермінізм у мистецтві, функції мистецтва, відкритий твір, культурно-історичний контекст.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: Суспільне призначення мистецтва, його функції та субстанційні цілі

План

1. Розважально-гедоністична функція мистецтва.
2. Мистецтво як засіб гармонізації духовного світу людини.
3. Мистецтво як засіб гуманізації людини.

4. Мистецтво як засіб соціалізації людини та активізації її діяльності як особи.
5. Мистецтво як психологічний захист людини.
6. Мистецтво як засіб формування та самореалізації особи.
7. Мистецтво як засіб розвитку творчого потенціалу людини та задоволення її потреби в щасті.

Підручники

Колесніков М. П., Колеснікова О. В., Лозовой В. О., Чибісова Н. Г., Шило О. В. Естетика: Навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Лозового. Київ: Юрінком Інтер, 2003. С. 108–119. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/392/1/Estetika.pdf>.

Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерук Д. Ю. Естетика: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей / за заг. ред. Л. Т. Левчук. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 198–231. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Levchuk_Larysa/Estetyka.pdf.

Сморж Л. О. Естетика: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. С. 266–294. URL: <https://ru.b-ok2.org/book/3164140/a39f95>.

Список рекомендованої літератури

Гейзінга Й. Homo Ludens; [пер. з англ. О. Мокровольського]. Київ: Основи, 1994. 250 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Heizynha_Yohan/Homo_Ludens/.

Еко У. Поетика відкритого твору. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С. 406–419. URL:

http://chtyvo.org.ua/authors/Zubrytska_Mariia/Antolohiia_svitovoi_literaturno-krytychnoi_dumky_XX_st/.

Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття [пер. з фр. О. Йосипенко, С. Йосипенко]. Київ: Український центр духовної культури, 2001. 552 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Merleau-Ponty_Maurice/.

Рікер П. Конфлікт інтерпретацій. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С. 277–242. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Zubrytska_Mariia/Antolohiia_svitovoi_literaturno-krytychnoi_dumky_XX_st/.

Сантаяна Дж. Витлумачення поезії та релігії; [пер. з англ.]. Львів: Ініціатива, 2003. 288 с. URL: <http://1576.ua/books/7230>.

Стебельський Б. І. Ідеї і творчість. Торонто: Гомін України, 1991. 353 с. URL: <http://diasporiana.org.ua/literaturoznavstvo/7110-stebelskiy-b-ideyi-i-tvorchist/>.

Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте статтю Є. Маланюка «Творчість і національність» (1935) та напишіть аналітичне есе на тему «Зв'язок нації з творчістю і проблема стилю в інтерпретації Євгена Маланюка».

Маланюк Є. Ф. Творчість і національність (До проблеми малоросизму в мистецтві). *Маланюк Є. Книга спостережень. Т. 2: Проза.* Торонто: Гомін України, 1966. С. 21–38. URL: <http://diasporiana.org.ua/ideologiya/1730-malanyuk-e-kniga-sposterezhen-t-2/>.

ТЕМА 9

ХУДОЖНЄ ЖИТТЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Форми організації сучасного культурного та художнього життя. Тенденція до розширення видів і жанрів мистецтва та їх синтезу за рахунок технічних здобутків. Найважливіші аспекти художнього життя, що визначають характер, тенденції, пошуки і зміни форм сучасного мистецтва. Професійна підготовка та професійні організації митців. Культурні та художні заклади. Засоби тиражування та масової інформації. Зростання тенденції до демократизації художнього життя. Вплив масової культури на мистецтво. Суспільна оцінка художніх творів. Критика як особливий соціокультурний інститут, що формує художню та суспільну свідомість. Зв'язок критики й естетики, критики й мистецтвознавства. Літературно-художня критика як літературний жанр (самостійне художнє явище). Мистецтво як засіб спілкування.

Політика в галузі культури і мистецтва. Культурна політика влади і держави, її мета й зміст. Головні цілі культурної політики. Формування загальнонаціональної картини світу та її поширення серед громадян. Підтримання, збереження існуючої картини світу у вигляді традиції та передання її наступним поколінням. Розвиток, модернізація, пристосування існуючої картини світу до змін соціокультурної реальності. Засоби здійснення культурної політики держави.

Учасники культурної політики: 1) спільноти, що становлять різні субкультури у межах національної спільності й мають відмінні картини світу; 2) люди, які створюють «продукти»

культури: художники, актори, режисери, співаки, композитори, музиканти, критики, вчені в галузі культури та мистецтва, письменники, журналісти, іміджмейкери, продюсери, телеведучі й інші люди, які здійснюють культурну політику; 3) державні діячі, чиновники, меценати, керівники закладів культури.

Культурна політика в умовах національної держави. Внутрішня і зовнішня культурна політика. Внутрішня – формування та підтримання національної картини світу, спрямоване на збереження єдності нації. Зовнішня – захист своєрідності національної картини світу від зовнішніх деформаційних впливів та пропаганда найважливіших фрагментів національної картини світу за межами національної держави. Роль мистецтва в культурній політиці національної держави. Головні інструменти культурної політики в сучасних умовах. Суспільне визнання окремих творів і їх авторів. Добір, збереження та трансляція мистецьких творів. Навчання та виховання творців і художників, формування смаків та інтересів публіки. Система освіти як найважливіший інструмент культурної політики. Головне завдання Всесвітньої Комісії з розвитку культури при ЮНЕСКО – зберегти культурну різноманітність Європи й сприяти її розвитку. Культурна політика в Україні та її головні інституції.

Ключові поняття й терміни: художнє життя суспільства, демократизація художнього життя, національна картина світу, традиції, субкультура, масова культура, критика, культурна політика, класики мистецтва, соціологія мистецтва, естетика реклами, іміджмейкер, продюсер, меценат, художня контамінація,

арт-продукт, актуальне мистецтво, протомистецтво, естетика реклами, імідж, торговельна марка, кіч.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: Естетика сучасних соціальних практик

1. Основні форми суспільних естетико-художніх практик.
2. Арт-виробництво і художня контамінація.
3. Зміст понять «актуальне мистецтво» і «протомистецтво».
4. Розширення поля досліджень сучасної естетики від вищих проявів духовної творчості в мистецтві до сфери масової культури, соціальних практик, економіки, політики, ідеології.
5. Розуміння мистецтва як товарного об'єкта.
6. Прикладний характер сучасного естетичного знання.
7. Актуальність завдань соціології мистецтва у сучасному світі.
8. Ринок художніх цінностей та послуг, маркетинг у мистецтві, меценатство як сфера теоретичної та практичної соціології мистецтва.
9. Естетика реклами як нова сфера сучасної естетики, її предмет і завдання.
10. Реклама як сучасний вид масового мистецтва.
11. Висвітлення проблем сучасної естетики на шпальтах щорічника Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України «Сучасне мистецтво».

Підручники

Естетика. Естетика: Навчальний посібник / за наук. ред. В. І. Панченко. Київ: Центр учбової літератури, 2014. С. 367–397.

URL: http://diplomvkarmane.org.ua/media/diplom/files/pages/panchenko_v_i_red_etika_estetika.pdf.

Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерук Д. Ю. Естетика: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей / за заг. ред. Л. Т. Левчук. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 464–479. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Levchuk_Larysa/Estetyka.pdf.

Сморж Л. О. Естетика: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. С. 292–306. URL: <https://ru.b-ok2.org/book/3164140/a39f95>.

Список рекомендованої літератури

Богуцький Ю. П. Стан та перспективи розвитку культури в Україні. Київ: ДАКККіМ, 2004. 50 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=2961>.

Гундорова Т. Кітч і література. Травестії. Київ: Факт, 2008. 284 с. URL: <https://www.academia.edu/19558347/>.

Легенький Ю. Г. Естетика українського етнодизайну: Монографія. Київ: УН-Т «Україна», 2018. 253 с.

Мистецька освіта в Україні: розвиток творчого потенціалу в ХХІ столітті: Аналітична доповідь українською, російською, англійською мовами / ред. Л. Масол. Київ: Аура Букс, 2012. 240 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/707897/1/Мистецька_освіта_ЗРОБ.pdf

Мистецька освіта й мистецтво в культуротворчому процесі України ХХ – поч. ХХІ століть: Навчально-методичний посібник / ред. Р. Шмагала. Львів: ЛНАМ; Тернопіль: Мандрівець, 2013. 288 с.

Пам'яткознавство: Правова охорона культурних надбань: Збірник документів / ред. Богуцький Ю. П., упоряд. Прибєга Л. В.

Київ: Інститут культурології Академії мистецтв України, 2009. 416 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=2965>.

Романенко Г., Шейко В. Еволюція художніх і літературних об'єднань України: історико-культурологічний вимір. Київ: Інститут культурології Академії мистецтв України, 2008. 208 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=2972>.

Стеценко Л. Естетика реклами: До постановки проблеми. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]*. Серія: Філософія. 2013. Вип. 12. С. 200–209. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoafs_2013_12_21.

Сучасне мистецтво. Науковий збірник / Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ: Фенікс, 2005–2016. Вип. II–XII. URL: <http://mari.kiev.ua/suchasne-mystectvo>.

Сучасні проблеми художньої освіти в Україні. Збірник наукових праць. Вип. 7: Сучасні стратегії екранної освіти: Українська версія / ред. В. Д. Сидоренко. Київ: Фенікс, 2012. 324 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=4217>.

Українська культура в європейському контексті / за ред. Ю. П. Богуцького. Київ: Знання, 2007. 679 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=2966>.

Завдання для самостійної роботи

Спираючись на рекомендовану до теми літературу, напишіть аналітичне есе «Культурна політика в сучасній Україні та інституції, що впроваджують її в життя суспільства».

ТЕМА 10

ЕСТЕТИЧНА КУЛЬТУРА І ШЛЯХИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Характеристика естетичної культури, її особливості та зміст. Естетична культура – процес і результат людської діяльності, спрямованої на формування та піднесення духовних потреб суспільства й окремої людини в створенні, розповсюдженні, споживанні, обміні, збереженні цінностей, які закарбовують емоційно-почуттєвий, духовно-ціннісний досвід людства, загальнолюдський ідеал краси. Структура естетичної культури, предметні й особистісні цінності естетичної культури. Духовна і матеріальна форми естетичної культури. Носії естетичної культури: особа, група осіб, суспільство, людство в цілому. Національна своєрідність естетичної культури. Естетична культура особи та її виявлення через естетичні почуття, прагнення, смаки, ідеали, судження, оцінки та потреби в естетичній діяльності. Етапи формування та розвитку естетичної культури особи. Закономірності розвитку естетичної культури та їх обумовленість: 1) соціальними умовами, в яких вона еволюціонує й функціонує; 2) ментальністю, що характеризує тих, хто стоїть біля її витоків; 3) спадкоємністю тих естетичних цінностей і надбань, які були набуті попередніми поколіннями та створені сучасниками. Загальнолюдський зміст естетичної культури та її ідеал – олюднення навколишньої дійсності та гуманізація людини, їхнє вдосконалення на основі міри, гармонії, симетрії, ритму. Типологізації естетичної культури на підставі різних підходів до змісту досконалого й прекрасного: історичного, соціального, національного, регіонального,

релігійного тощо. Виявлення естетичної культури на рівні будь-якої професійної діяльності, у процесі якої людина прагне досягнути високих утилітарних результатів, у яких водночас втілюються її уявлення про досконале, прекрасне. Естетична культура як гармонізація взаємин людини-фахівця з природним і соціальним середовищем.

Художня культура. Органічний зв'язок естетичної культури з художньою культурою як її ядром і концентратом. Базування художньої культури на художній діяльності на рівні створення, споживання, розповсюдження, обміну, збереження мистецьких творів і на мистецтві як одній із форм свідомості і специфічній формі пізнання світу. Носії художньої культури: суспільство, соціальні групи, народи, нації й окремі індивіди. Підпорядкування еволюції художньої культури закономірностям, що визначають еволюцію естетичної культури. Система «художня потреба – художнє творення – художнє споживання» як основа художнього життя, його стабільності й усталеності. Художні твори як результат опредметнення особистої форми художньої культури митців. Взаємозв'язок художніх потреб суспільства.

Естетичне виховання. Значення та зміст цілеспрямованого процесу естетичного виховання і самовиховання в контексті формування художньої й естетичної культури особи, рівня її естетичної свідомості, що забезпечить творчу реалізацію естетичної діяльності в усіх її різновидах, творче ставлення особи до дійсності.

Ключові поняття й терміни: естетична культура, художня культура, естетичне виховання, екологічна естетика.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМА: Естетичне виховання

1. Педагогіка як естетична сфера діяльності.
2. Естетичне виховання – важлива складова всебічного розвитку особи.
3. Естетичне виховання та його специфіка, методи і засоби.
4. Етнокультурний і етнорелігійний чинники в етнічному вихованні.
5. Екологічна естетика в контексті естетичного виховання.
6. Естетичне виховання в країнах світу.
7. Естетичне виховання в Україні.

Підручники

Анучина Л. В., Бурова О. К., Уманець О. В., Шило О. В. Естетика: Навчальний посібник / за ред. Л. В. Анучиної та О. В. Уманець. Харків: Право, 2010. С. 210–219. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/r227.pdf>.

Естетика: Навчальний посібник для педагогів / за ред. Т. І. Андрущенко. Київ: МП Леся, 2014. С. 491–612. URL: <https://ru.b-ok2.org/book/3283878/0764ae>.

Етика. Естетика: Навчальний посібник / за ред. В. І. Панченко. Київ: Центр учбової літератури, 2014. С. 398–429. URL: http://diplomvkarmane.org.ua/media/diplom/files/pages/panchenko_v_i_red_etika_estetika.pdf.

Колесніков М. П., Колеснікова О. В., Лозовой В. О., Чибісова Н. Г., Шило О. В. Естетика: Навчальний посібник / за заг.

ред. В. О. Лозового. Київ: Юрінком Інтер, 2003. С. 174–184. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/392/1/Estetika.pdf>.

Список рекомендованої літератури

Бабенко Л. В. Соціокультурна зумовленість художньо-естетичного виховання особистості. *Неперервна професійна освіта: Теорія і практика*. 2014. № 3–4. С. 41–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2014_3-4_10.

Борейко В. Є., Пустовійт Н. А. Екологічна естетика: Методичний посібник для вчителів. Київ: Лотос, 2012. 72 с. URL: http://ecoethics.ru/wp-content/uploads/2013/03/int_ec_est_2013.pdf.

Борейко В. Є., Пустовійт Н. А. Екологічна етика та гуманне ставлення до тварин і рослин: Методичний посібник для вчителів. Київ: Київський еколого-культурний центр, Асоціація зооохисних організацій України, 2011. 80 с. URL: <http://ecoethics.ru/wp-content/uploads/2011/11/posibnyk0.pdf>.

Естетичне виховання дітей та молоді: Теорія, практика, перспективи розвитку: Збірник наукових праць / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 560 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/13575/>.

Естетичне виховання учнів засобами етнохудожньої творчості: Методичний посібник / за ред. В. Г. Бутенка. Херсон, 2012. 120 с.

Жуков С. Естетична культура, естетичне виховання як складові всебічного розвитку особистості. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2011. Ч. 2. С. 101–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpudpu_2011_2_14.

Московчук Л. М. Структурні компоненти естетичного виховання здобувачів початкової освіти. *Педагогічна освіта: Теорія і практика*. Т. 1. № 26. 2019. С. 143–149. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/167354>.

Серих Л. В. Естетичне виховання: Середовищний підхід: Навчально-методичний посібник. Київ: НІКО, 2016. 198 с.

Стеценко Л. Л. Розширення меж естетичної насолоди: *Екологічна естетика. Гуманітарні студії. Збірник наукових праць*. Київ: Київський університет, 2013. С. 165–172. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/hs/hs_2013_20.pdf.

Сулацкова О. Екологічна естетика як філософія гармонії між людиною та природою. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філософські науки*. 2014. № 16. С. 115–120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnufn_2014_16_23.

Філянїна Н. М. Мистецьке осягнення природи та екологічна естетика. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*. 2015. Вип. 44. С. 94–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_filos_2015_44_12.

Завдання для самостійної роботи

На підставі аналізу статті «Листи про естетичне виховання» німецького філософа Ф. Шіллера напишіть есе на тему «Концепція естетичного виховання Фрідріха Шіллера».

Шіллер Ф. Естетика; [пер. з нім. Б. М. Гавришкова]. Київ: Мистецтво, 1974. С. 115–225. URL: <https://toloka.to/t95137>.

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНІ ВИДАННЯ ТА СЛОВНИКИ

Бачинин В. А. Эстетика: Энциклопедический словарь. Санкт-Петербург: Издательство Михайлова В. А., 2005. 288 с. URL: https://fileskachat.com/file/32657_0b4788e10a945776ab4dcbc511c76f0f.html.

Безклубенко С. Д. Мистецтво: Терміни та поняття: Енциклопедичне видання у 2 т. Т. 1: А–Л. Київ: Ін-т культурології Академії мистецтв України, 2008. 239 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=2968>.

Безклубенко С. Д. Мистецтво: Терміни та поняття: Енциклопедичне видання у 2 т. Т. 2: М–Я. Київ: Ін-т культурології Академії мистецтв України, 2010. 255 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=2969>.

Вишеславський Г. А., Сидор-Гібелінда О. В. Термінологія сучасного мистецтва. Означення, неологізми, жаргонізми сучасного візуального мистецтва. Париж: Майстерня книги, 2010. 416 с.

Дизайн: Словник-довідник / за ред. М. І. Яковлева. Київ: Фенікс, 2010. 382 с.

Эстетика: Словарь / под общ. ред. А. А. Беляева и др. Москва: Политиздат, 1989. 447 с. URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/slovari_ehnciklopedii/estetika-slovar-belyaev.

Літературознавча енциклопедія: У 2-х т. Т. 1: А–Л / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: Академія, 2007. 608 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Kovaliv_Yurii/Literaturoznavcha_entsyklopediia_U_dvokh_tomakh_T_1/.

Літературознавча енциклопедія: У 2-х т. Т. 2: М–Я / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: Академія, 2007. 624 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Kovaliv_Yurii/Literaturoznavcha_entsyklopediia_U_dvokh_tomakh_T_2/.

Літературознавчий словник-довідник / ред. кол. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко. 2-ге вид., випр., допов. Київ: Академія, 2007. 751 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001094>; http://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak_Roman/Literaturoznavchyi_slovnnyk-dovidnyk.pdf.

Мировое искусство. Направления и течения от импрессионизма до наших дней. Энциклопедия / сост. И. Г. Мосин. Санкт-Петербург: Кристалл; Москва: Оникс, 2006. 192 с. URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/slovari_ehnciklopedii/lunnyj_svet_sankkhi_sankkhja_karika_sankkhja_karika_bkhashe_tattva_kaumudi/23-1-0-188.

Нелюба А. М. Словник образотворчого мистецтва. Харків: [б. в.], 1996. 167 с.

Ничкало С. А. Мистецтвознавство: Короткий тлумачний словник. Київ: Либідь, 1999. 207 с.

Образотворче мистецтво: Енциклопедичний ілюстрований словник-довідник / упоряд. А. М. Пасічний. Київ: Факт, 2007. 678 с.

Пасічний А. М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 216 с. URL: <https://bohdan-books.com/upload/iblock/bc9/bc99ff2a2e304549ab8a31a4e5b01399.pdf>.

Петрушенко О. П. Словник з естетики. Львів: Магнолія-2006, 2015. 353 с.

Сотська Г., Шмельова С. Словник мистецьких термінів. Херсон: Стар, 2016. 52 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/709237/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%85%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%96%D0%B9.pdf>.

Техническая эстетика и дизайн. Словарь / ред. М. М. Калиничева. Москва: Академический Проект, Культура, 2012. 358 с.

Тимофієнко В. І. Архітектура і монументальне мистецтво: Терміни та поняття. Київ: Видавництво Інституту проблем сучасного мистецтва, 2002. 472 с.

Українська Літературна Енциклопедія: В 5 т. / відповід. ред. І. О. Дзевєрін. Київ: Головна редакція УРЕ ім. М. П. Бажана, Т. 1–3. 1988–1995. URL: <https://izbornyk.org.ua/ulencycl/ule.htm>.

Хамитов Н., Крылова С., Минева С. Этика и эстетика. Словарь ключевых терминов. Киев: КНТ, 2009. 336 с. URL: <http://aphy.net/student-phylosophy/43-materials/369-book>.

Холл Дж. Словарь сюжетов и символов в искусстве; [пер. с англ. А. Е. Майкапара]. Москва: Крон-пресс, 1996. 656 с. URL: https://www.studmed.ru/download/holl-dzh-slovar-syuzhetov-i-simvolov-v-iskusstve_2e058096b6c.html.

Шмагало Р. Т., Гнатишин І. Л. Словник педагогіки художньої культури та менеджменту мистецтва: Терміни, поняття, дефініції. Львів: ЛНАМ, 2012. 159 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ВИМОГИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ І КРИТЕРІЇ ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ

Самостійна робота є однією з основних форм навчального процесу, оскільки поєднує теоретичну підготовку з практичною та спонукає студента самостійно думати, генеруючи особистий погляд на проблему. Тільки систематична самостійна навчально-пізнавальна діяльність у комплексі з іншими формами навчання забезпечує глибоке знання і всебічне засвоєння студентами матеріалу, оволодіння методами наукового мислення, виховання у них творчих, аналітичних підходів до вивчення естетичного феномену мистецтва. Самостійне опрацювання матеріалу з проблематики естетики передбачає різні форми роботи.

По-перше, це підготовка до семінарського заняття відповідно до поданого плану, яка полягає у вивченні матеріалів лекції й опрацюванні запропонованої до заняття навчально-методичної, науково-дослідницької літератури та першоджерел. Результати цієї підготовки мають бути представлені у вигляді тез або коротких повідомлень, занотованих у конспекті для самостійної роботи. Необхідно пам'ятати, що вивчення теоретичних питань естетики та висвітлення їх на семінарському занятті повинно супроводжуватися прикладами, пов'язаними з конкретними творами мистецтва українських і зарубіжних авторів. *За активну участь в обговоренні питань з теми семінарського заняття студент отримує **4 бали**. Максимально за цю роботу можна отримати **40 балів**.*

По-друге, це словникова робота, пов'язана із засвоєнням тезаурусу естетики, тобто вмінням оперувати сукупністю понять метатеорії мистецтва. У кожній темі виділено ключові поняття й терміни, дефініції яких можна знайти у словниках, запропонованих у списку «Енциклопедичні видання та словники». Ця форма роботи передбачає, що студент має віднайти у словнику, виписати в зошит, зрозуміти та запам'ятати запропоновані до вивчення теми терміни і поняття. *На цей різновид роботи відводиться по 1 годині на кожну тему (разом 10 годин), її виконання оцінюється **1 балом**. Максимально – **10 балів**.*

По-третє, опрацювання відповідної наукової літератури чи першоджерел і написання на цій підставі аналітичного есе із запропонованої теми обсягом 3–7 сторінок рукописного тексту. Есе являє собою короткий науковий нарис аналітичного характеру, який відзначається невимушеністю форми та містить особисті роздуми, що не претендують на вичерпне розкриття теми. Тобто аналіз проблем подається не в системному науковому вигляді, а у вільній формі. *На цей різновид роботи відводиться по 4 години на кожну зазначену тему (разом 40 годин), виконання оцінюється **5 балами**. Максимально за цю роботу можна отримати **50 балів**.*

Самостійна робота в усій сукупності своїх форм дозволяє оцінити добросовісність студента у навчанні та продуктивність здобутих ним знань. Студент, який набрав менше 60 балів, до заліку не допускається. Студент, який набрав більше 80 балів, отримує залік автоматично.

ПОТОЧНИЙ, МОДУЛЬНИЙ І ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання якості знань студентів здійснюється шляхом поточного, модульного і підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання.

Поточний контроль – це оцінювання навчальної діяльності студента (теоретичних знань і практичних навичок з тем) під час проведення аудиторних занять (семінарських), організації самостійної роботи й активності студента на занятті. Він реалізується у формі опитування, експрес-контролю, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання студентом, тощо. Студенти, які брали участь у науковій діяльності, отримують додаткові бали.

Модульний контроль здійснюється тричі за час вивчення дисципліни «Естетика» та дозволяє оцінити рівень засвоєння студентами матеріалів I, II та III модулів.

Підсумковий контроль проводиться у формі семестрового заліку у VIII семестрі.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

1. Естетика як філософська наука, її предмет, об'єкт і завдання.
2. Структура естетичного знання.
3. Генеза світової естетичної думки.
4. Становлення та розвиток естетичної думки в Україні.
5. Роль естетики у формуванні національної самосвідомості українського народу.
6. Концепція творчості в естетичній думці Миколи Євшана.
7. Український естетичний дискурс кінця ХІХ – першої половини ХХ століть.
8. Естетична свідомість, її специфіка і структура.
9. Естетична діяльність, її мета й різновиди.
10. Своєрідність мистецтва як естетичної діяльності.
11. Художня діяльність як покликання.
12. Іван Франко про психологічні й естетичні основи художньої творчості у трактаті «Із секретів поетичної творчості».
13. Проблеми творчої особи: естетична категорія «художник»; природа творчої особи; природа художніх здібностей; художній геній і талант.
14. Природа й естетична діяльність у філософсько-художній інтерпретації Едгара По.
15. Основні категорії та поняття естетики.
16. Естетичне як найзагальніша категорія естетики.
17. Естетичні категорії «піднесене», «героїчне», «низьке».

18. Естетичні категорії «трагічне» і «комічне».
19. Естетичні категорії «прекрасне» і «потворне».
20. Естетичні категорії «гармонія» і «міра».
21. Естетична концепція ритму, симетрії, пропорції й орнаментики угорського філософа Д. Лукача.
22. Методологічні засади аналізу мистецтва.
23. Парадигмальне визначення мистецтва: поняття і сутність.
24. Відображально-виражальна природа мистецтва.
25. Художність змісту і форми, їх діалектичний зв'язок як виявлення природи художності.
26. Стиль як естетико-мистецтвознавча категорія. Структура художнього стилю.
27. Вольфганг фон Гете про мімезис, манеру та стиль.
28. Концепція стилю німецького мистецтвознавця Г. Зедльмайра.
29. Естетична проблематика у філософській праці «Арістос» Джона Фаулза.
30. Мистецтво як засіб пізнання світу. Категорії гносеології мистецтва.
31. Істина і художня правда.
32. Ціле й окреме в мистецтві.
33. Типізація й ідеалізація як два способи художнього узагальнення.
34. Дійсне і художнє, проблема художньої умовності.
35. Історія та сучасне розуміння мімезису як естетичної категорії.

36. Семіотична основа художньої образності.
37. Розуміння символу в українській філософсько-естетичній думці (Г. Сковорода, М. Костомаров, О. Потебня).
38. Образність як специфічний засіб художнього освоєння дійсності.
39. Художній образ як універсальна категорія філософії мистецтва та її генеза.
40. Художні образи і поняття.
41. Багатофункціональність художнього образу.
42. Поняття «симулякр», його історія та приклади.
43. Морфологія мистецтва.
44. Система та класифікація видів мистецтв.
45. Загальна характеристика просторових видів мистецтва.
46. Загальна характеристика часових видів мистецтва.
47. Моделі видової специфіки мистецтва.
48. Синтез мистецтв як головний принцип сучасного мистецтва.
49. Розвиток техніки і мистецтво майбутнього.
50. Мистецтво в культурно-історичному просторі.
51. Свобода і детермінізм у мистецтві.
52. Художній твір як форма і спосіб соціального буття мистецтва.
53. Етнонаціональне у мистецтві: традиції і новий контекст.
54. Євген Маланюк про зв'язок нації з творчістю.
55. Історична динаміка функцій мистецтва.
56. Мистецтво як засіб формування та самореалізації особи.

57. Форми організації сучасного культурного та художнього життя.
58. Політика в галузі культури і мистецтва та її учасники.
59. Культурна політика в умовах національної держави.
60. Культурна політика в сучасній Україні.
61. Ринок художніх цінностей та послуг, маркетинг у мистецтві, меценатство як сфера теоретичної та практичної соціології мистецтва.
62. Естетика реклами як нова сфера сучасної естетики, її предмет і завдання.
63. Висвітлення проблем сучасної естетики на шпальтах щорічника Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України «Сучасне мистецтво».
64. Характеристика естетичної культури, її особливості та зміст.
65. Характеристика художньої культури.
66. Естетичне виховання як важлива складова всебічного розвитку особи.
67. Екологічна естетика в контексті естетичного виховання.
68. Етнокультурний і етнорелігійний чинники в етнічному вихованні.
69. Естетичне виховання в країнах світу.
70. Естетичне виховання в Україні.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Загальний розрахунок лекцій, семінарських занять і самостійної роботи.....	10
Модуль I. Естетика й естетичне.....	11
Тема 1. Естетика як наука. Історія світової естетичної думки, її становлення й розвиток в Україні	11
Тема 2. Естетична свідомість і естетична діяльність	17
Тема 3. Основні категорії та поняття естетики	22
Модуль II. Естетика й художнє. Естетика як метатеорія естетично-художнього феномену мистецтва	28
Тема 4. Естетика як метатеорія мистецтва	28
Тема 5. Гносеологія мистецтва	33
Тема 6. Семіологія мистецтва та його образна структура	36
Тема 7. Морфологія мистецтва	40
Модуль III. Мистецтво в соціокультурному вимірі.....	46
Тема 8. Мистецтво у структурі людської життєдіяльності.....	46
Тема 9. Художнє життя сучасного суспільства.....	50
Тема 10. Естетична культура і шляхи її формування	55
Енциклопедичні видання та словники	60
Методичні рекомендації та вимоги до самостійної роботи студентів і критерії її оцінювання.....	63
Поточний, модульний і підсумковий контроль знань студентів.....	65
Питання для підготовки до заліку	66

Навчально-методичне видання

Автор-укладач *Горбань Річард Анатолійович*

ЕСТЕТИКА

Навчально-методичний комплекс

Літературний редактор *І. С. Шалкітене*

Комп'ютерна верстка, макет *Х. В. Тимів*

Підписано до друку 31.10.2019 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman». Друк лазерний.
Ум. друк. арк. 4,12. Обл.-вид. арк. 2,11.
Тираж 150 прим. Зам. № 32.

Видавець: ПП Маргітич О. І.
Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності
ДК № 001433 від 29.11.2006 р.

Віддруковано у друкарні ПП Маргітича О. І.
76495, м. Івано-Франківськ, с. Хриплин, вул. Грабова, 14.
Тел. (096) 60 61 400.

